

Aysel Soltanova

Bakı Mühəndislik Universiteti

Asoltanova@beu.edu.az

Son illərdə ətraf mühitin qorunması, atmosferin zərərli çirklənmədən mühafizə olunması, ozon qatının zədələnməsi ilə müşahidə olunan ciddi ekoloji problemlər dünya gündəmini zəbt edən əsas məqam olaraq əsas tədqiqat sahələrindən birinə çevrilmişdir. Bu gün dünyanın inkişaf tendensiyası, urbanizasiyanın geniş vüsət alması yalnız Azərbaycan reallığı deyil bütün dünya ölkələrini zəbt edən əsas məsələ olaraq ekoloji problemlərin qaynağına təsir edən faktor olması və bu istiqamətdə fərqli tədbirlər planlarının hazırlanması, eyni zamanda eyni səpkidə məqalə və nəşrlərin müvafiq cəmiyyətlərin diqqətinə çatdırılması məsələnin yalnız subyektiv deyil, eyni zamanda obyektiv nöqtəyi nəzərdən dəyərləndirilməsini labüd edir. Bu baxımda təqdim olunan məqalədə mövcud ekoloji mühitin qorunması istiqamətində nəşr olunan beynəlmiləl məqalələrin, eyni zamanda qloballaşan dünyaya təqdim olunan xəbərlərin məzmununda əks olunan hibrid ifadələrin təhlili və oxucu kütləsinə təqdim olunması qarşıya qoyulan məqsəd olaraq dəyərləndirilə bilər. Belə ki, ingilis dilinin qlobal dil olması günümüzdə dünya ölkələrinin aktiv akademik lüğətinə təsirsiz ötüşmür. Bir sıra mənbələrin araşdırılmasından sonra əldə olunan qənaətə görə dillər təmas zamanı daha prestijli dillərin təsirinə məruz qaldığından daim təsirə məruz qalan dilin lüğət tərkibi yenilənir, zənginləşir və cəmiyyət də bu yeniliyə qucaq açaraq mənimsəyir və gələcək nəsillərə ötürür.

Qeyd olunduğu kimi, tədqiqatın məqsədi bioloji mühitdə mövcud olan beynəlmiləl dillərin ana dilimizin lüğətinə daxil olaraq qarşılaşması və qarışıq vahidlərin meydana gəlməsini araşdırmaqdan ibarətdir.

Günümüzdə bioloji mühitin qorunmasında əhalinin marifləndirilməsi istiqamətində nəşr olunan məqalələr bu istiqamətdə əhəmiyyətli qaynaq rolunu oynayır. Bu baxımdan, bir sıra məqalələr araşdırılmış və nümunələr müəyyən olunaraq təhlil olunmuşdur. Aşağıdakı nümunəyə diqqət yetirək:

Üzərində kreativ yazılar əks olunan bu ekoçantalar dəbli, praktik və rahat olmaqla yanaşı, çox yönlü istifadə üçün də unikaldir [1].

Eko(dost)çantalar ifadəsi ingilis dilindən alınan *eco-friendly bags* ifadəsinin hibridləşmiş formasıdır. Belə ki, ekoloji çanta anlayışını şüurlu ingilis-Azərbaycan calağı adlandırsaq yanlışdır. Bu ifadənin məzmunun qorunaraq dilimizə ötürülməsi həm oxucuda maraq doğurur, həm də mənbənin orijinallığını qoruyur.

Ekoloji və bioloji müxtəliflik nöqteyi nəzərindən dilimizə uyğunlaşan digər beynəlmiləl söz birləşməsi kimi bio-diversity sözündən formalaşan *bioloji müxtəliflik və ekosistem* sözlərini təhlil müstəvisinə cəlb etsək müəyyən edə bilirik ki, ilk adı çəkilən birləşmənin birinci tərəfi biological, yəni bioloji termininin qısaldılmış forması kimi dilimizin leksik və qrammatik tərkibinə uyğunlaşdırılaraq ingilis dilinin leksik J+I şəkilçisi ingilis dilinin i+cal şəkilçisi ilə əvəzlənmiş və hibrid vahid yaranmışdır[2]. Qeyd olunan ikinci təhlilə cəlb olunan söz isə Azərbaycan dilinin daxili qanunlarına uyğunlaşaraq orijinaldakı mənasını qoruyan *ecosystem - ekosistem* sözüdür. Dilimizin fonem tərkibinə uyğunlaşdırılmış bu termin artıq ictimaiyyət tərəfindən şüurlu şəkildə istifadə olunur. Aşağıdakı mənbədən də bunu açıq izləmək olar.

Xəzər dənizinin iqlimini təyin edən əsas faktorlar - dənizin coğrafi vəziyyəti, atmosfer sirkulyasiyalarının xarakteri, ətraf quru ərazilərin təsiri (şərqdə Aral-Xəzər ovalığı, qərbdə Qafqaz dağları) və dənizin müxtəlif hissələri arasında su mübadilələridir [2].

Belə ki, yuxarıda qeyd olunan nümunədə faktorlar və atmosfer sirkulyasiya ifadələri də eyni qəbildən olan ifadələr olaraq **factor və circulation** sözlərinin təməlinə yaranan ingilis – Azərbaycan hibridlərinə ən bariz nümunədir.

Hər iki tərəfi hibrid olan daha bir sərbəst birləşməyə nəzər salmaq üçün nümunəni təhlil edək.

Bu da adekvat adaptasiya tədbirlərini ön plana çəkir. Bununla bağlı, iqlim dəyişmələrinə həssas olan sahələrdə ətraf mühitə dost texnologiyalar tətbiq etməklə bir sıra infrastruktur layihələri - su anbarları və elektrik stansiyalarının inşası, meşəsalma və su layihələri həyata keçirilir [4].

Belə ki, altından xətt çəkilmiş sərbəst birləşmənin hər iki tərəfi ingilis - Azərbaycan hibrididir və Azərbaycan dilinin fonetik və leksik qanunlarına uyğunlaşdırılmışdır. Aşağıda qeyd olunan birləşmələr də ekologiyanın tənzimlənməsi və qorunması istiqamətində əhalinin marifləndirilməsi və ictimaiyyətin məlumatlandırılması yolunda qabaqcıl və global məsələlərin tədqiqi istiqamətində töhfə verəcək ifadələr sırasına daxildir.

Ekoturizm - ecotourism

Akvakultura - aquaculture

Deqradasiya - degradation

İnstitusional çərçivə - institutional framework

Ekosistem - ecosystem [3]

Strategiya - strategy

Adekvat adaptasiya - adequate adaptation [4]

Belə ki, bu ifadələrin hibridləşməsi və beynəlmillikdən milliləşmə mərhələsinə keçid etməsi ekoloji tarazlığın qorunub saxlanması, təbii ehtiyatlardan rəssional istifadə, su, torpaq və atmosfer havasının çirklənmədən mühafizə edilməsi kimi ümumbəşəri problemlərin həlli istiqamətində atılan addımların ən mühüm tərkib hissəsi olaraq dəyərləndirilməlidir.

İstifadə olunan mənbələr

1. “Kontakt” təbiət dostu eko çantaların satışına başladı — Polietilen əvəzinə eko çanta (qafqazinfo.az)
2. Azərbaycanın faunası | Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (eco.gov.az)
3. Ekoloji siyasət | Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (eco.gov.az)
4. *20190823174652_85484600.pdf (eco.gov.az)